

Narava in človek

Stanko Klinar

SELLA

Sella je dolomitska trdnjava, ki kaže le malo šibkih točk. Obvozil sem jo z motorjem na vseh štirih straneh njenega kvadrata, in bolj ko sem spoznaval njena gigantska razmerja, bolj je raslo v meni spoštovanje. Dobil sem vtis, da bi lahko pomenilo človeku pravo življenjsko nalogo, ko bi se namenil preplezati vse njene smeri. To je seveda otročja misel, vendar se človeku vsili kar sama od sebe. Dovolj je, da se popelješ čez Sellajoch in Grödnerjoch, pa te postane strah teh kilometrskih sten in črnorumenih navpičnih stolpov. In dokler si še v Arabbi ali Canazeiu in pomisliš, da te od Sellinih vrhov loči do tisočsedemsto metrov višinske razlike, si v srcu hvaležen cesti in konjiču, ki ti bosta skrajšala to višino na polovico.

Vsaka trdnjava je na straneh obsekana, na vrhu pa daje udoben prostor svojim vojščakom. Taka je Sella. Naj je še tako dolomitsko nepristopna, ko jo gledaš s ceste, zgoraj se odpre širna skalovita ravan, ki valovi preko vsega masiva na približni višini naše Škrlatice ali Triglava. To sivo golo ravan prerasčajo dve sto do tri sto metrov višji vrhovi, tako prijazni in vabljeni, da so prava poslastica planinskim vandrovcem, zlasti ker jih po vsakih nekaj ur hoje po markiranih poteh čaka udobna kočica. O širnih razgledih, ki se odpirajo s teh čudovitih višinskih steza, seveda ni mogoče govoriti z besedami. To je stvar doživetja.

Kolikor sem mogel razbrati z zemljevida, je najvišji vrh Boè (3152 m). Vendar si ga nisem izbral zaradi te njegove odlike, pač pa iz veliko bolj oportunističnega razloga. Ob cesti pod Sellajochom, na pordojski strani, kliče namreč mastna markacija na korajžo. Dva-krat reči si seveda nisem dal.

Steza pelje od južne strani, od tam, kjer cesta skoči čez grapo Val Lasties. Ko se uše-

sa spočijejo od grmenja motorja, jih začne nalahno božati šumenje slapa v zatrepu. Noge bi rade takoj pokazale prožnost in voljnost med navaljenimi skalami in redkimi borovci ter stekle k sončnim vrhovom. Toda politično-ekonomska plat izleta je stvarnejša. Časa mi dovoli en dan, sprašuje, kam bom dal prtljago in konja in koliko imam denarja. Skomignem z rameni, se malo oddahnem in najem, potem pa si zapojem tisto: »Kaj mi mar, ko sem mlad...« To nič ne stane in veliko pomaga, čeprav ni več res. Človek vendar ne more biti tak malomeščan, da bi skrbel samo za to, kaj bi jedel in kje bo spal in kdo mu bi varoval žep.

Moja logika je taka: tisti, ki morijo in ropajo, ne hodijo v hribe, ker imajo v dolini več posla. Tisti, ki se v avtomobilih vozijo po dolomitskih cestah, imajo po vsem videzu sami dovolj denarja in ne rabijo zaprašene in prepotene krame, če jo slučajno odkrijejo za kakim kamnom. Motorja tudi ne morejo privezati k avtu kot junca k vozu, zato lahko stoji pod borovcem. Mene samega tudi ne bo nihče ukradel, če zaspim v svojem »gradu brez vratarja«. Česa bi se potem še bal? Če bi me moril dež, me vzame pod streho na stečaj odprta cestarska bajta. Torej: »Kaj mi mar, če sem sam...« Pot v gore mi je odprta!

Do spanja sem imel še nekaj časa, pa sem stopil na Langkofeljoch h koči Tonija Demetza (2689 m). Joch sicer pomeni sedlo, vendar je Langkofeljoch pravzaprav samo ozka prodnata škribina, globoko vsajena med stene Langkofla in Fünffingerspitze. Steza me je v lepih ključih peljala kvišku, nad stezo pa so se v železnih koših zibali ljudje. Sramežljivo so gledali stran, da se ne bi pohujšali nad iztirjenim nesodobnikom, ki si misli izpihati pljuca, kjer so mu na voljo vendar koši.

A meni je bila pot ljubša. Hodil sem in gledal. Gledal in razmišljal. Včasih fotografiral. In se po malem pomenkoval s skalami in svojimi živimi spomini.

Bil sem optimist. Mislim, da ima Langkofel kako šibko točko. Za Fünffingerspitz sem že prej vedel, da ni za take samohodce, ki so pravkar uspešno preživeli cel mesec ob morju. Pa tudi sicer je znano, da se mali šef dela zmeraj bolj važen kot veliki. Zmotno pa sem menil, da se kraljem spodobi milost. Kralj skupine je namreč Langkofel.

Z letoviškim življenjem sem se nekaj časa mrazil na vetru in prestrezal poslednje žarke za-

hajajočega sonca. Opazil sem dve postavi visoko na vrtoglavem obzorju. Spuščali sta se s Palca (Daumen), ki je nekakšen stolp severno od vrha Fünffingerspitz. Gibčno in gladko sta drseli po vrveh, se odbijali od stene, nihali nad prepadom in spet pristajali na nevidnih policah. Stekel sem do vznožja stene, da ju pričakam, kot bi mi bilo veliko do tega, da opazita na meni, da ne spadam čisto med letoviško pisano robo, ki jo bruha na sedlo žičnica. Prva je bila dekle, drugi je bil fant. Dekle je tičala v tesnih modrih hlačah in imela je cel slap plavih las, on pa je imel naočnike in rdeče nogavice. Oba lepo raščena, bujnih postav, spretna, močna in hitra. Dekle je imela vrat ozgan od vrvi in na trdem gruču pod steno ji je zdrsnilo. Hitro sem jo povprašal, kako in kaj, kot bi ji hotel ukrasti malo mladosti, tačas ko je čakala, da se je še on pripeljal po zraku za njo; potem sta zdrvela v kočo, kjer so ju hrupno pozdravili prijatelji.

Kot da nimam tod več kaj iskati, sem tudi sam zbežal s krute skalnate škrbine nazaj na široke zelene pašnike Sellajocha.

Bil sem tujec. Sonce je umiralo za gorami in Fünffingerspitz je metala čezme trdo senco in jo na pašnikih spodaj zožila v dolg kazalec. Kot da me hoče izgnati. Zahodna stena Selle, črna, siva, rumena, je ravnodušno gorela v soncu. Bil sem tako majhen. Celo premajhen, da bi si lahko domišljjal, da sem nezaželen. Zmeraj je tako. Nekaj časa ne grem k njim in sem tujec, nič. Zavist in odpor do njih, ki jih imam pravzaprav rad in mi hočejo dobro. Skušnjava, da bi sedel k taroku. Iz omalovaževanja. Ali iz lenobe. Češ, saj je tudi tarok zanimiv.

Vendar ni to pravo občutje. Tarok je preplitek in ne odtehta ničesar. Pomaga samo preganjati čas, vendar klice grenkobe v človeku ne ubije. Zaradi hipne želje po puhli igri nisem tujec v gorah.

Ali se ni nemara preveč globoko zajedlo vame občudovanje človeških stvaritev? »Videl sem jasno nebo italijansko«, deželo, kjer si je Mignon želela videti pomarančeve cvetove in vonjati blage sapice, ki vejejo izpod modrega neba. Tam je tako, kot bi ti nevidna sila navdihovala ljubezen do vsega človeškega in vcepljala veselje nad tem, da živiš in da živiš prav sredi ljudi. Živiš pa lahko, sproščeno, polno in meniš, da je postati genij pač vsakdanja zabava, samo da privoliš. Pesniki obiskujejo te kraje in bivajo

tod. Sprejmejo jih za svoje in kraji sprejmejo nje. V gore pa veliki neobrzdani duhovi tako malokdaj zaidejo. Preveč so jim trde, stroge, krute kot smrt sama. Ali pa preveč popolne, preveliki in neposnemljivi umotvori? Ubijajo jim fantazijo. Kdo ve, če ni nekaj tega občutja v meni in me dela tujca v gorah?

Videl sem koloseum, Augustovo in senatsko palačo, poganske templje in krščanske bazilike, Sikstinsko kapelo in Mojzesa in Pietà in... San Marino... San Leo... Urbino, Gradaro, Benetke in... in... in... Zaradi slabosti duha sem jih občudoval. Kadar živi človek sredi ljudi, se počloveči. Začne občudovati človeško genialnost. Saj ni majhna. Za človeške moči izredna, dana samo izrednim, toda počloveči te. Težki, ravni stropi bazilik tiščijo k tlom, oboki koloseja kot da še odmevajo od človeških krikov in tuljenja drhali, Mojzesu od jeze trzajo mišice, San Leonske ječe so pravo utelešenje bistrumne človeške zlobe. Gledaš, občuduješ, poskušaš razumeti, a težko razumeš. In ker težko razumeš, občuduješ, občudovanje pa te ne pusti iz svojega začaranega kroga: zmeraj znova se vračaš k človeškosti. Umetnine so nesmrtna, a ne vzbujajo smisla za odtrganost, pač pa za vsakdanje, polno, bujno življenje. Nič nečloveškega ali nadčloveškega ni v njih. Kar je nesmrtnega v njih, je večna človeškost. In ČLOVEK se je mučil stoletja in tisočletja, da ji je dal otipljivo obliko v stavbah, kipih, obeliskih in podobah. Samemu sebi je izbrusil zrcalo v upanju, da se bo zalesketalo v njem nekaj božanskega, a žal vidi samo samega sebe. Občudoval sem to človeškost, ker sem jo dotle le malokje videl. Počlovečil sem se in se odtujil božanskim vrelcem, ki napajajo duha, kadar se mu zahoče umetnosti, ki se ne začenja in ne ugasne, umetnosti NARAVE.

»Ali se spleča?« sem tuhtal drugo jutro in gledal v meglo. »Pravzaprav sem utrujen in mudi se mi domov. Megla — ta je kot doma; skale v megli prav tako; dež iz megle tudi...«

Potem pa sem vedel, da ne bom nikoli pozabil tistega prizora. Hodil sem šele komaj dobro uro. Siva, motna jutranja megla se je nenadoma razprla in skoraj v dotiku roke so zažareli rumeni stolpi s tako bleščavo, da sem si moral skoraj nataktni sončna očala. Nad glavo nebo — temnomodro encijanovo nebo brez madeža. In to že navsezgodaj, ko so tekli kazalci komaj tja proti šesti!

Moral sem se usesti. Če bi ne bilo danes ničesar več, je bilo to že dovolj. Tudi če bi ne bilo vrha in Madone na njem (neumetniške, slabo počlovečene), tudi če bi ne bilo kasnejšega nedoumno globokega razpona od belega Ortlerja do Grossglocknerja in kipečega morja dolomitskih vrhov, in tudi če bi ne bilo prepadnih sten in stolpov in koče in snežišč in ledenika na Marmolati, tudi če bi ostala samo ta tiha kapelica z dvema ogromnima ožarjenima stolpoma, ki podpirata težko bazaltno nebo, bi bil vedel: vse, za kar se je ČLOVEK mučil v teh nekaj bednih tisočletjih, je NARAVA prekosila že pred milijoni in milijoni let. A ni zmagala za las, ampak z naskokom neizmernih popolnosti in talentov. Ubogi človek! Prava sreča, da hodimo tvoja dela občudovat ljudje, kdo bi se sicer menil za tvoj drobiž!

Hodil sem dolge ure. Do vrha in nazaj. Srečaval sem ljudi, skromne vandrovice, kot sem bil sam. Nikamor se jim ni mudilo, kot se tudi meni ni. Nismo bili mladi in bujne rasti, nismo zmagovali sten in imeli od vrvi ožganih vratov, tudi ne tesno opetih modrih hlač in plavih las in s prijatelji se nismo bučno pozdravljali. A videli smo »vse«. Ali kdo ve, kaj je »vse«? Nihče ne ve. Občutek pa sem imel, da sem videl vse in še več kot toliko, zato sem se vračal počasi in težak.

Ves dan je stal motor na soncu ob cesti. Nihče se ga ni pritaknil.

OLŠEVA — nihče pravzaprav ne more vedeti, kaj to ime pomeni, vse je samo hipoteza, kar se je doslej o tem napisalo. Nemški zapis je Uschowa (pač substitucija tega, kakor imenujejo Olševo na Koroškem.) V marčevi številki glasila ÖAV »Der Bergsteiger« beremo zapis ing. Knolla o »Ušovi«. Sklicuje se na »Kärnten-Führer«, ki je izšel pri Rotherju v Münchenu. Po štirinajstih dneh letovanja ob Klopínskem jezeru se je odpeljal v Železno kaplo in se namenil proti Olševi — to ime mora biti »windisch«, pravi, saj so Nemci prevedli v Erlberg. Skrbelo ga je le to, kako bo na meji. Brez težav je prišel do Lipuževega mlina, še streljaj in že je bil blizu meje. Heiliggeistsattel — St. Leonhard! To sta seveda Sv. Duh in Sv. Lenart! Sicer pa pisec ni omenil Potočke zijalke, morda zato, ker je za las manjkalo, pa bi ta paleolitska postaja ne pripadla našemu kulturnemu krogu! Spisu sta dodani dve zanimivi sliki. Ob njih se človek zamisli nad tem, kako slabo našo majhno a lepo domovino osvaja naša fotokamera. Redek je naš planinec na Olševi.

Prek Rateških Ponc do Mangrta

Ing. Pavle Šegula

Večno privlačna je podoba Planice s silno Jalovčevo gmoto v ozadju in venci strmih grebenov vsenaokrog. Pogled na ta svetspet in spet drami v nas nemir in hrepenenje, da se širi srce in nam veleva ven v kraljestvo robov, grap, meli in vrhov. Kako silna in nikdar potešena je ta skrivna moč; z nami je iz pradavnih časov, sama sebe oplaja z vedno novo silo in strastjo, da se ji vedno znova pokorimo, ko nas — poslušne — zvabi na samotna pota.

Tako je bilo tudi lepega julijskega jutra 1962. Z Dušanom, dobrim in iskrenim prijateljem gora, sva se že zgodaj zjutraj zagledala v bele sklade apnenca, ki se iz tihe, zelene doline drzno in visoko poganjajo proti sinjemu nebu. Nisva se obotavljala zapustiti vasico; naložila sva na rame obilno opremo ter na moč hitro odrinila proti skakalnicam. Misli na Ljubljano in na tisoč potrebnih in nepotrebnih vsakdanjosti so ginile ob srečanju z ljubkim voličkom pod razdrapanim kozolcem, ko sva ubirala korake skozi zeleno preprogo sočne travice in tu pa tam povzdignila pogled visoko gori k snegovom na grebenih. Pljuča so se šele navajala na novi ritem korakov in na težo na hrbtih, zato so tudi besede le redkokdaj pretrgale tišino.

Poti, ki sva jo imela v načrtu, tudi Dušan ni poznal kdove kako dobro. Še kot mlad inženir je nekoč pred vojno stikal po teh gorah in se v trdi zimi povzpел na Visoko Ponco. Davno že je pozabil, kje tečejo steze k najinemu cilju. Ugotovila sva, da bo najbolje zaviti navzgor kar ob veliki skakalnici.

Začetni zagon se je moral naglo umiriti. Ko sva rinila mimo tesarjev, ki so popravljali načeta rebra velikanke, sva bila preznovljena od nog do glave. Zoprna slanica je posebno nagajala meni, celo očem in ustom ni pri-